

LUOVUUDEN SOSIAALIPOLITIikka

Johannes Kananen: *VTT, dosentti, yliopisto-opettaja, Turun yliopisto*

johannes.kananen@utu.fi

Janus vol. 33 (1) 2025, 43–60

Tiivistelmä

Luovuuden sosiaalipolitiikka perustuu oletukseen, että kaikilla ihmisillä on luovaa potentiaalia ja että sosiaalipolitiikka voi vapauttaa tätä potentiaalia koko kulttuurin tasolla. Vakiintuneita käytäntöjä, jotka tähtäävät inhimillisen potentiaalin kollektiiviseen vapauttamiseen voidaan nimittää luovuuden sosiaalipolitiikaksi. Tarkasteltaessa nykyistä sosiaalipolitiikan tutkimusta, voi luovuuden sosiaalipolitiikan käsitteen asemoida suhteessa sosiaalisia investointeja, kapitalismin variaatioita, ekohyvinvointivaltiota ja hyvinvointitaloutta painottavia suuntauksia. Tällainen tarkastelu osoittaa, että sosiaalisia investointeja ja kapitalismin variaatioita käsittelevät suuntauksukset ovat edistäneet taloustieteen imperialismia, jonka myötä uusklassisen talusteorian oletuksia ja menetelmiä on sovellettu sosiaalipolitiikan kannalta keskeisiin kysymyksiin. Luovuuden sosiaalipolitiikka nojautuu vaihtoehtoiseen, yhteistyötä painottavaan talousajatteluun ja asemoituu siten lähemmäs ekohyvinvointivaltiota ja hyvinvointitaloutta painottavia suuntauksia.

JOHDANTO

Yhteiskuntamme kehittyvät juuri nyt valtavan epävakaisesti. Kriisi seuraa aiempaa kriisiä ja yhteiskunnalliset jännitteet kasvavat. Kahden vuoden äärimmäisen poikkeuksellisen, koronapandemian sävyttämän yhteiskunnallisen elämän jälkeen elämme keskellä turvallisuuspoliittista kriisiä, jossa ulkopolitiikkamme suunta on muuttunut merkittävästi lyhyessä ajassa. Samalla demokraattinen poliittinen järjestelmä on uhattuna, kun äärioikeistolaiset mielipiteet saavat yhä suurempaa kannatusta. Tässä tilanteessa on tarvetta syvälliselle yhteiskuntatieteelliselle analyysille, joka kyseenalaistaa totuttuja ajattelu- ja toimintamalleja ja joka

pyrkii hahmottamaan yhteiskunnallisia käytäntöjä uudelta pohjalta.

Tässä sosiaalipolitiikan alalle sijoituvassa artikkelissa tarkastelen kysymystä, mitä luovuuden sosiaalipolitiikka on ja minkälaisia näköaloja sosiaalipolitiikan uudistamiseen tämä käsite voisi avata. Luovuuden sosiaalipolitiikka on käytäntö tai joukko käytäntöjä, jotka tähtäävät luovan potentiaalin vapauttamiseen kollektiivisella tasolla. Väitän, että tällaiselle sosiaalipolitiittisen ymmärryksen laajentamiselle on tarvetta erityisesti tässä ajassa.

Perinteisesti sosiaalipolitiikkaa on ajateltu institutionaalisenä, lakisäätöisenä toimintana (mukaan lukien sosiaaliturva ja sosiaali- ja terveystalvet), joka

 Janus

 VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

tähtää inhimillisten tarpeiden täyttämiseen ja hyvinvoinnin lisäämiseen. Sosiaalipolitiikan tieteenala hahmotetaan joskus, varsinkin anglosaksisissa maissa, sosiaalisten ongelmien tunnistamisena ja niiden ratkaisuna tai laajemmin hyvinvoinnin tai hyvän elämän edellytysten tutkimuksena (Dean 2012; Spicker 2004; ks. myös Torry 2020, 144–146). Joskus sosiaalipoliittinen käytäntö ymmärretään kapitalistisen tuotantotavan tasapainottajana (esim. Polanyi 1944). Kapitalismiin sisältyy mekanismeja, jotka tuottavat vallan epätasapainoa ja epäoikeudenmukaisuutta, jota sosiaalipoliittikka kompensoi.

Luovuuden sosiaalipolitiikan käsite ei poikkea radikaalilla tavalla näistä perinteisistä tavoista ymmärtää sosiaalipolitiikan tavoitteet ja sen merkitys. Kyse on sen sijaan perinteisten ymmärrystapojen laajentamisesta niin, että kiinnitämme huomiota siihen, kuinka sosiaalipolitiikalla voi olla myös yksilöä ja yhteiskuntaa vapauttavia tavoitteita ja seurauksia.

Sosiaalipolitiikan ja talouden suhde on tärkeä tämän artikkelin käsittelytavan kannalta. Tämä suhde – kuin myös sosiaalipolitiikkatieteen ja taloustieteen välinen suhde on ollut tärkeä sosiaalipolitiikkatieteen syntyajoista lähtien. Sosiaalipolitiikkatieteen syntyyn 1800-luvulla liittyi vahvasti silloisen valtavirtaisen, eli marginalistisen talousteorian kritiikki (Eräsaari 2011; ks. myös Eräsaari & Rahkonen 2001). Muun muassa siksi, että ympäristökysymykset ovat nousseet vahvasti osaksi sosiaalipoliittista keskustelua, on tämä suhde jälleen ajankohtainen. Useat tutkijat ovat todenneet, että nykyiset kulutus- ja tuotantomuodot eivät ole pla-

neettamme elinkelpoisuuden kannalta kestäviä (esim. Hirvilammi ym. 2023). Kulutus ja varallisuus jakautuvat globaalisti myös hyvin eriarvoisesti, mikä on puolestaan keskeinen sosiaalipoliittinen kysymys. Jotta luovuuden sosiaalipolitiikan käsite voisi osoittautua hedelmälliseksi kontribuutioksi, on se siksi asemoitava suhteessa sellaisiin sosiaalipolitiikan suuntauksiin, jotka merkittävällä tavalla käsittelevät kysymyksiä liittyen talouteen ja/tai ympäristöön. Siksi olen valinnut neljä suuntausta, jotka ovat merkittäviä näiden kysymysten kannalta, eli sosiaalisia investointeja, kapitalismin variaatioita, ekohyvinvointivaltiota ja hyvinvointitaloutta käsittelevät suuntaukset. Tarkastelun ulkopuolelle jää silti sosiaalipolitiikan tutkimuksen kannalta merkittäviä suuntauksia, kuten hallintaa ja valtaa painottavat suuntaukset (esim. Hänninen 1994) sekä feministiset (esim. Eloväki ym. 2023) ja marxilaiset (esim. Honkanen 2007) suuntaukset ja empiirinen sosiaalipolitiikan tutkimus (esim. Kangas & Ylikännö 2023).

Aloitin artikkelin esittelemällä lyhyesti luovuuden sosiaalipolitiikan käsitteen ja siihen liittyvän ymmärryksen toimijuudesta sekä sosiaalipolitiikan tavoitteesta. Jatkan esittelemällä neljä valittua olemassa olevaa sosiaalipolitiikan tutkimuksen suuntausta ja erittelemällä luovuuden sosiaalipolitiikan kontribuutioita suhteessa näihin. Lopussa tiivistän artikkelissa esitetyt havainnot ja asemoin luovuuden sosiaalipolitiikan käsitteen erittelemällä yhtäläisyydet ja erilaisuudet suhteessa neljään suuntaukseen. Hahmottelen myös lyhyesti näkökulmaa sosiaalipolitiikan uudistamiseen.

LUOVUUDEN SOSIAALIPOLITIikka – VAPAAN IHMISEN TOIMINTA

Luovuuden sosiaalipolitiikan käsitteen avaamasta näkökulmasta katsottuna sosiaalipolitiikalla on emansipatorinen luonne. Se voi kanavoida inhimillistä toimintaa, luovuutta sellaiseen taloudelliseen tuotantoon, joka palvelee ihmisten tarpeita mutta ei edistä työvoiman riistoa tai yksityisten pääomien kasautumista. Luovuuden sosiaalipolitiikan käsitteeseen liittyy määrätty käsitys yksilöstä, yhteiskunnasta ja taloudesta. Yksittäisellä ihmisellä on rajaton luova potentiaali, jota hän pyrkii elämänsä aikana realisoimaan tai aktualisoimaan (Deleuze & Guattari 1994). Tämä luova potentiaali on kaikilla ihmisillä ja se ilmenee yksilöllisillä tavoilla (ks. myös Joas 1996; Arendt 1958) eri vaiheissa elämänsäkaarta. Oleellista luovuuden sosiaalipolitiikan käsitteessä on ajatus siitä, että valtiot voivat edistyksekkään sosiaalipolitiikan avulla vapauttaa ja aktualisoida tätä luovaa, inhimillistä potentiaalia koko kulttuurin tasolla. Tämä tapahtuu käytännössä purkamalla yhteiskunnallisia hierarkioita, esimerkiksi tasoittamalla yhteiskuntaluokkien välistä eriarvoisuutta, muuntamalla kapitalististen tuotannontekijöiden, kuten työn ja pääoman funktioita ja pyrkimällä takaamaan kaikille kansalaisille mahdollisimman yhtäläiset mahdollisuudet osallistua talouteen ja yhteiskuntaan (Kananen 2024).

Olen aiemmissa tutkimuksissani kirjoittanut siitä, kuinka luovuuden sosiaalipolitiikan käsitteeseen sisältyy määrätty, yhteiskuntatieteelliseen keskusteluun nojaava käsitys inhimillisestä, luovasta toiminnasta. Tämän käsityksen mukaan ihminen kykenee itsenäiseen,

yksilölliseen, luovaan moraaliseen toimintaan. Ihminen ei siis ole ainoastaan biologisten viettiensä tai kollektiivisten normien ohjaitavissa, eikä hän toimi myöskään pelkästään ulkoapain tulevien ärsykkeiden perusteella. Tällaisillekin näkemyksille löytyy perusteluja yhteiskuntatieteellisestä keskustelusta. Vaihtoehtoiseen toimijuuskäsitykseen voi päätyä seuraamalla esimerkiksi sellaisten teoreetikkojen kuten Anthony Giddensin, Hannah Arendtin, Ludwig Wittgensteinin, Gilles Deleuzen ja Charles Taylorin ajattelua (Kananen 2024). Näiden kaikkien, toimijuuskeskustelun kannalta relevanttien teoreetikkojen keskeisten näkemysten läpikäyminen ei ole mahdollista yksittäisessä artikkelissa, joten keskityn tässä luonnehtimaan luovuuden sosiaalipolitiikan käsitteen taustalla olevaa toimijuuskäsitystä vuoropuhelussa Charles Taylorin filosofian kanssa. Taylor on käsillä olevan tarkastelun kannalta kiinnostava, koska hän on pyrkinyt filosofiassaan ylittämään monia konventionaalisia rajoja ja esimerkiksi yhdistänyt saksalaista idealismia ja anglo-amerikkalaista analyttistä filosofiaa.

Puolustaessaan positiivista vapauskäsitystä Charles Taylor määrittelee oikeastaan luovuuden sosiaalipolitiikan (Taylor ei käytä tätä käsitettä) perustalla olevan toimijuuden käsitteen (Taylor 1985b, 227). Tästä näkökulmasta vapaus on vapautta toteuttaa omia tarkoituksia (engl. *purposes*) eli yksilöllisiä päämääriä. Vastaavalla tavalla, analogisesti voidaan ajatella, että vapaus on vapautta toteuttaa omaa yksilöllistä luovaa potentiaalia – mikäli siis yksilön luovan potentiaalilin tunnistaminen ja sen realisoiminen käsitetään sellaiseksi päämääräksi tai tarkoitukseksi, josta Taylor puhuu.

Tällaisen, positiivisen vapauskäsitteen mukaan vapaus on vapautta johonkin, ja sen voi erottaa negatiivisesta vapauskäsitteestä, jonka mukaan vapaus on vapautta ulkoisista rajoitteista, vapautta jostakin. Luovan potentiaalinen toteuttaminen (tai pyrkimys siihen) on myös jotain muuta kuin mieltymysten tai mielihaluisten toteuttamista. Siten merkittäväksi muodostuu ero halujen ja tarpeiden välillä. Luovan potentiaalinen toteuttamiseen liittyy erilaisia tarpeita (kuten esimerkiksi toimeentuloon, terveyteen ja asumiseen liittyvät tarpeet). Sen sijaan halut voivat, kuten Taylor huomauttaa, toimia esteenä luovan potentiaalinen vapauttamiselle.

Taylor tuo esille myös tärkeän erottelun liittyen toiminnan motiivien laadun arviointiin. Taylorin mukaan voimme tehdä erottelun vahvan ja heikon arvioinnin välillä. Heikko arviointi on sitä, että pohdimme mitkä valinnat tuottavat meille eniten nautintoa. Tämä on utilitaristinen, päämäärärationaalinen tapa arvioida toiminnan motiiveja (ks. esim. Häyry 2001). Vahva arviointi puolestaan tarkoittaa toiminnan motiivien laadun arviointia. Voin esimerkiksi ”pidättäytyä toimimasta määrätyn virikkeen pohjalta – sanotaan vaikka halveksunnan tai kateuden – koska pidän sitä alhaisena tai arvottomana” (Taylor 1985a, 16). Toiminnan motiivien laadun vahva arviointi poikkeaa heikosta arvioinnista, joka koskee toimintamme ulkoisia seurauksia. Taylor toteaa myös, että toiminnan tarkoituksen toteuttamiseen liittyvä vapauskäsite edellyttää motiivien laatuisten erottelua (Taylor 1985b).

Tästä näkökulmasta tarkasteltuna ihmisellä on siis mahdollisuus löytää toi-

minnalleen sisäisiä, toisin sanoen yksilölliseen punnintaan, harkintaan tai reflektioon perustuvia (ks. myös Giddens 1991) motiiveja sen sijaan, että hän toimisi pelkästään ulkoapäin tulevien sääntöjen, vaatimusten, odotusten, edellytysten tai normien perusteella. Vaikka tällaiset sisäiset motiivit voivat liittyä esimerkiksi yksilöllisen, luovan potentiaalisen löytämiseen ja kehittämiseen niiden ei välttämättä tarvitse olla egoistisia siinä mielessä, että yksilön luovan potentiaalinen toteuttaminen tapahtuu antipatiassa, ylemmyyden tunnossa tai antagonismissa suhteessa muihin ihmisiin. Päinvastoin, yksilöllinen, luovan potentiaalinen toteuttaminen voi yhdistyä eettisiin päämääriin kuten esimerkiksi muiden ihmisten tarpeiden täyttämiseen ja yhteisön rakentamiseen. Näin yksilöllisen, luovan potentiaalisen vapauttamisesta ja toteuttamisesta voi tulla kollektiivinen, yhteisöllinen, kanssaluomisen tapahtuma tai prosessi (ks. myös Takanen 2013 joka kirjoittaa kanssaluomisesta).

Yhteiskunnallisten rakenteiden tietoinen suunnittelu sellaisiksi, että ne tukevat kollektiivista emansipaatiota ja inhimillisen luovan potentiaalisen vapautumista, on luovuuden sosiaalipolitiikkaa. Tulkitsen, että luovuuden sosiaalipolitiikkaa harjoitettiin pohjoismaissa toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä, jolloin sosiaalipoliittiset uudistukset yhdistivät talouskasvun ja tasa-arvon tavoitteet (ks. myös Kananen 2014). Luovuuden sosiaalipolitiikkaan liittyivät niin sanotut hyvät kehät, jotka tulkintani mukaan vapauttivat inhimillistä, luovaa potentiaalia, mikä lisäsi aloitteellisuutta sekä talouden, että kulttuurin alueella. Tämä puolestaan lisäsi resursseja ja kykyjä, mikä

mahdollisti uudet, edistykselliset sosiaalipoliittiset uudistukset, mikä taas vapautti lisää luovaa potentiaalia ja niin edelleen (vrt. Kettunen 2006; ks. myös Hirvilammi 2020). Tuloja uudelleenjakavalla sosiaaliturvalla ja verotuksella oli hyvän kehässä merkittävä rooli. Kulutus jakautui kohtalaisen tasaisesti ja lähes kaikki ihmiset pääsivät osallisiksi yhteiskunnalliseen kehitykseen – toisin kuin vaikkapa vahvemmin kapitalistisissa maissa, kuten USA:ssa ja Iso-Britanniassa, jossa pääoman kasautuminen harvojen omaisuudeksi vahvisti vallan epäsymmetrioita ja luokkaeroja.

Sosiaaliset investoinnit

Edellistä kuvauksesta saattaa herätä kysymys, onko kaikki sosiaalipoliittikka automaattisesti luovuuden sosiaalipoliittikkaa? Tässä tapauksessa käsitteen teollinen anti jäisi varsin vähäiseksi. On myös muita tapoja eritellä sosiaalipoliittikkaa ja sen tarkoituseriä, joten on tarpeen tämentää vielä, minkälainen sosiaalipoliittikka on luovuuden sosiaalipoliittikkaa ja miten luovuuden sosiaalipoliittikkaan sisältyvä emansipatorinen tavoite liittyy muihin tapoihin jäsentää ja ymmärtää sosiaalipoliittikkaa.

Eräs vaikutusvaltainen sosiaalipoliittikan kirjallisuuden laji on sosiaalisia investointeja käsittelevä kirjallisuus (esim. Morel ym. 2012; Hemerijck 2018; ks. myös Sipilä 2011). Tämän suuntauksen mukaan määrättyt sosiaalipoliittiset interventiot, kuten panostukset inhimilliseen pääomaan voidaan luokitella sosiaalisiksi investoinneiksi. Sosiaalisia investointeja ovat esimerkiksi panostukset varhaiskasvatukseen sekä aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteet. Tämän suuntauksen edustajien mu-

kaan sosiaaliset investoinnit johtavat ta- louden ja hyvinvoinnin kasvuun ja he mainitsevat inspiraation lähteiksi sellaisia tutkijoita kuin Amartya Sen, Anthony Giddens ja Gary Becker (Morel ym. 2012).

Sosiaalisen investoinnin käsite on innoittanut erityisesti vertailevan sosiaalipoliittikan tutkijoita tarkastelemaan menneitä sosiaalipoliittikan reformipolkuja ja arvioimaan, missä määrin ne vastaavat sosiaalisen investoinnin ideaa. Tällainen tutkimus on todennut, että kansainväliset järjestöt, kuten Euroopan unioni ja sen Lissabonin strategia sekä OECD ovat pyrkineet edistämään sosiaalisia investointeja (Jenson 2012). Aktiivisen työvoimapolitiikan uudistukset ovat tämän tutkimushaaran mukaan vaihtelevasti noudattaneet sosiaalisten investointien ideaa – erityisesti riippuen siitä, missä määrin hallitukset ovat halunneet panostaa vähemmän koulutettujen työntekijöiden uudelleenkoulutukseen (Bonoli 2012).

Sosiaalisten investointien käsitteellä voidaan perustella sosiaalimenojen kasvattamista, mikäli kasvaneet menot voidaan luokitella sosiaalisiksi investoinneiksi. On mahdollista ajatella, että tällaiset sosiaaliset investoinnit olisivat emansipatorisia ja vapauttaisivat inhimillistä, luovaa potentiaalia siten kuin tämä potentiaali muotoiltiin edellä. Lähempi tarkastelu osoittaa kuitenkin, että sosiaalisten investointien ja luovuuden sosiaalipoliittikan käsitteiden välillä on merkittävä ero. Sosiaalisia investointeja painottava suuntaus ei näe ristiriitaa markkinoiden ja sosiaalipoliittikan välillä. Siten sosiaalipoliittikka yhdistyy talouskasvun tavoitteeseen – eli tyypillisesti bruttokansantuotteen

(BKT) kasvattamiseen. Luovuuden sosiaalipolitiikan näkökulmasta pääoman kasautumiseen tähtäävä taloudellinen tuotantomuoto on lähtökohtaisesti ongelmallinen muun muassa siksi, että se aiheuttaa eriarvoisuutta ja vallan epäsymmetristä jakautumista työntekijöiden ja työnantajien välille (ks. myös Jessop 2002). Tämä näkemys on myös yhteneväinen sosiaalipolitiikkatieteen perustamisvirikkeen kanssa, johon kuului kriittisyys valtavirran taloustiedettä ja vallitsevaa tuotantomuotoa kohtaan kuten artikkelin alussa todettiin. Eriarvoisuus, vallan epäsymmetriat sekä ylipäänsä vallan käyttö toisten ihmisten yli (engl. *power over*) kahlitsevat inhimillistä luovuutta ja sitä vapautta, jota luovuuden realisoiminen edellyttää. Eriarvoisuus myös hankaloittaa kanssaluomista eli symmetristä vallankäyttöä (engl. *power with*) ja yhteistyötä rapauttamalla sosiaalisia suhteita.

Kapitalismin variaatiot

Sosiaalisia investointeja painottavan suuntauksen lisäksi toinen merkittävä vertailevan sosiaalipolitiikan kirjallisuuden laji on kapitalismin variaatioita tutkiva suuntaus, joka tarkastelee taloudellisen kasvun ja tuotannon edellytyksiä. Tämä kirjallisuus painottaa yritystä keskeisenä taloudellisena toimijana ja korostaa työnantajien merkitystä hyvinvointivaltion kehityksessä (Hall & Soskice 2001). Siten se eroaa selvästi perinteisemmistä sosiaalipolitiikan teorioista, joissa korostettiin työntekijöiden merkitystä ja roolia hyvinvointivaltion historiassa (esim. Korpi 1983). Kuten sosiaalisia investointeja painottava suuntaus, kapitalismin variaatioita tutkiva kirjallisuus ei myöskään näe risiriitaa markkinoiden ja hyvinvoinnin

tuotannon välillä (Hall & Soskice 2001). Tämän koulukunnan tutkijat erottavat kaksi kapitalismin muotoa: liberaalit markkinataloudet kuten Yhdysvallat ja koordinoitunut markkinataloudet, kuten Saksa. Kyseistä suuntausta edistäneet Hall ja Soskice korostavat informaation merkitystä yritysten välisessä yhteistyössä, joka perustuu peliteoreettisiin strategioihin, joissa yhteistyötä tekevät toimijat hyötyvät yhteistyöstä. Työntekijöiden ja ammattiliittojen välinen yhteistyö nähdään haitalliseksi yritysten tavoitteiden kannalta.

Kapitalismin variaatioita tutkiva kirjallisuus esittää, että yritysten tavoitteena on luoda erikoisosaamista ja pätevyyttä ryhtymällä yhteistyöhön muiden yritysten, työntekijöiden ja muiden toimijoiden kanssa. Tämän yhteistyön menestys riippuu ”strategisesta vuorovaikutuksesta” muiden kanssa (Hall & Soskice 2001, 8). Hallin ja Soskicen mukaan kysymys informaatiosta ja avoimuudesta on keskeinen. Informaation tehtävänä on mahdollistaa yhteistyön valvominen siten, että sopimusrikkomuksista voidaan esimerkiksi rangaista toisia osapuolia (Hall & Soskice 2001, 10–11). Näin strateginen vuorovaikutus tapahtuu peliteoreettisten mallien mukaisesti ja siten, että jokainen yhteistyön osapuoli edistää omaa etuaan yhteistyön avulla. Yhteistyötä syntyy, kun osapuolet löytävät strategian, jota noudattamalla he hyötyvät yhteistyöstä. Peliteorian lisäksi tämän kirjallisuuden alan taustalla on myös uuden instituutionaalisen taloustieteen (*new institutional economics*) teorioita.

Sekä sosiaalisia investointeja, että kapitalismin variaatioita painottavat suuntauksat pyrkivät erityisesti selittämään

talouskasvun tekijöitä. Samalla niiden avulla voi tarkastella sosiaalipolitiikan ja hyvinvointivaltion muutoksia ja vertailla eri maiden institutionaalisia ratkaisuja. Sosiaalipolitiikkatieteen kannalta on tärkeää käsitellä talouden ja sosiaalipolitiikan välistä suhdetta – sekä myös taloustieteen ja sosiaalipolitiikkatieteen välistä suhdetta. Luovuuden sosiaalipolitiikan käsitteen avaamasta näkökulmasta sosiaalisia investointeja ja kapitalismin variaatioita painottavien suuntausten tapa tarkastella talouskasvun edellytyksiä vaikuttaa kuitenkin ongelmalliselta. Eriarvoisuuden kasvua, kuten tuloerojen tai varallisuuserojen kasvua ei lähtökohtaisesti pidetä ongelmallisina näiden suuntausten näkökulmasta. Siten myöskään tuloerojen tasoittamista ei pidetä keskeisenä sosiaalipolitiikan tavoitteena. Kapitalismin variaatioita käsittelevässä kirjallisuudessa kilpailua korostava peliteoreettinen kehys ei anna mahdollisuuksia ymmärtää sellaista yhteistyötä, joka tähtää yhteisön rakentamiseen tai muiden tarpeiden täyttämiseen (ks. myös Amadae 2016).

Luovuuden sosiaalipolitiikan näkökulmasta eriarvoisuus ja tuloerojen kasvu lisäävät sosiaalisia ongelmia ja rajoittavat siten inhimillistä, luovaa potentiaalia. Luovuuden sosiaalipolitiikan näkökulmasta myöskään talouskasvu ei ole sosiaalipolitiikan keskeinen tavoite. Sen sijaan taloudellisen toiminnan tavoite on täyttää inhimilliset tarpeet – jotta ihmiset voisivat vapaudessa määrittää oman elämänsä päämäärät ja kehittää omia, uutta kulttuuria ja taloutta luovia kykyjään yhdessä muiden ihmisten kanssa.

Siten voidaan todeta, että mitkä tahansa sosiaalipoliittiset käytännöt eivät ole luovuuden sosiaalipolitiikkaa siten, kun se on tässä ymmärretty. Sosiaalisia investointeja ja kapitalismin variaatioita painottavien suuntausten näkökulmasta esimerkiksi aktivointipolitiikkaan sisältyvät sanktiot ja karenssit eivät näyttyädy erityisen ongelmallisina vaan ne saattavat jopa vaikuttaa panostuksina inhimilliseen pääomaan (vrt. Ervasti 2018). Tämän ajatuskulun mukaan sosiaaliturvan tason väliaikainen alennus rangaistuksena siitä, että työnhakija on kieltäytynyt osallistumasta työvoimapolitiittiseen toimenpiteeseen voi johtaa siihen, että työnhakijoiden kyvyt kehittyvät koska he haluavat välttää rangaistuksen.

Luovuuden sosiaalipolitiikkaan sisältyvän, edellä hahmotellun toimijuuskäsityksen mukaisesti tämä ajattelu-tapa näyttäytyy ongelmallisena, koska luovia kykyjä ei voi kehittää rangaistuksen uhalla, vaan sen täytyy tapahtua vapaudessa¹. Tästä näkökulmasta rangaistuksen pelossa toimiminen voi päinvastoin estää inhimillisten kykyjen kehittämistä ja luovan potentiaalın realisoimista. Luovuuden sosiaalipolitiikan perustalla on luottamus siihen, että ihmiset vapaudessa haluavat omaaloitteisesti ja itsenäisesti kehittää kykyjään (luottamuksesta, ks. esim. Luhmann 1979; myös Jalava 2003).

Sekä sosiaalisia investointeja, että kapitalismin variaatioita painottavia suuntauksia voidaan kritisoida siitä, että ne edistävät taloustieteen imperialismia. Tämän kehityskulun myötä taloustieteen menetelmiä on alettu soveltamaan alueille, joiden on aiemmin ymmärretty olevan talouden ulkopuolella.

Fine ja Milonakis kuvaavat kehityksen, jonka myötä taloustieteessä ensin riisuttiin taloudesta sen poliittinen ja yhteiskunnallinen konteksti, mitä vielä klassisen, 1700-luvun ja 1800-luvun alun poliittisen talouden aikakaudella oli pidetty oleellisena (Fine & Milonakis 2009). Osittain vastauksena Marxin esittämään kapitalistisen talouden kritiikkiin marginalismin kehittäjät, kuten Walras, Menger ja Jevons riisuiivat talouden sen poliittisesta ja yhteiskunnallisesta kontekstista. Tässä yhteydessä myös nykyinen sosiaalipolitiikkatiede syntyi vastareaktion marginaaliselle koulukunnalle. 1900-luvulla taloustieteen imperialismi on kuitenkin edennyt ja pyrkinyt laajentamaan marginalistisen taloustieteen menetelmiä myös 1800-luvulla abstrahoidun talouden ulkopuolelle.

Fine ja Milonakis ovat tarkastelleet taloustieteen imperialismien etenemistä ja havainneet, että vapaiden markkinoiden epätäydellinen toiminta on muodostanut haasteen taloustieteellisten menetelmien laajemmalle soveltamiselle. Finen ja Milonakisin mukaan sosiaalisen pääoman käsite on osoittautunut hyväksyttäväksi ratkaisuksi yrityksissä selittää ja korjata epätäydellisesti toimivia markkinoita. Siten sosiaalisen elämän ilmiöitä kuten luottamusta, verkostoja, kansalaisten osallistumista, uskontoa ja uskomuksia on alettu nimittää sosiaalisiksi pääomaksi (Fine & Milonakis 2009, 98). Markkinoiden epätäydellisyyksiä voidaan taloustieteen imperialismien edustajien mukaan korjata kasvattamalla sosiaalista pääomaa. Näin sosiaalisen pääoman lisäykset lisäävät taloudellista kasvua. Toisin sanoen, taloustieteen imperialismien edistäjät kehystävät sosiaalisen

kanssakäymisen eri muotoja pääomaksi ja taloudellisen tuotantoprosessin tekijöiksi. Siten taloustieteellinen analyysi on tuotu sosiaalisen alueelle.

Näin esimerkiksi sosiaalisten investointien käsite on keskeisessä asemassa taloustieteen imperialismissa, koska sosiaalisten investointien – siten kun ne on esimerkiksi yllä kuvatussa sosiaalipoliittisen kirjallisuuden haarassa ymmärretty – tarkoituksena on lisätä sosiaalista pääomaa, jonka tarkoituksena puolestaan on lisätä talouskasvua. Taloustieteen imperialismia on muiden muassa edistänyt taloustieteilijä Gary Becker, joka myös mainitaan eräänä inspiraation lähteenä sosiaalisia investointeja painottavassa kirjallisuudessa (Morel ym. 2012).

Kapitalismin variaatioita painottavan suuntauksen taustalla oleva uusi institutionaalinen talousteoria edistää myös taloustieteen imperialismia, koska se yhdistetään valtavirran taloustieteeseen kuuluviin käsityksiin peliteoriasta ja strategisesta, rationaalisesta toiminnasta. Kapitalismin variaatioita tarkasteleva suuntaus tuo tällaisen käsitteellisen ajattelutavan sosiaalipolitiikan tutkimuksen alueelle.

Sosiaalipolitiikan tutkimuksen kannalta on tärkeää käsitellä myös talouden alueen ilmiöitä. Taloustieteen imperialismien myötä sosiaalipolitiikkatiede joutuu kuitenkin alistaiseen asemaan suhteessa taloustieteeseen. Siksi sosiaalipolitiikan tutkimuksen olisi tärkeä käsitellä talouteen liittyviä kysymyksiä samalla kuitenkin ottamalla kriittistä etäisyyttä taloustieteen imperialismiin. Tämä tarkoittaa myös kriittistä etäisyyttä esimerkiksi sellaisiin hallitusten

tekemiin sosiaalipoliittisiin uudistuksiin, jotka tähtäävät talouskasvun lisäämiseen taloustieteen suosituksia seuraamalla. Tällaisiin uudistuksiin kuuluvat esimerkiksi työvoiman tarjonnan lisääminen sosiaaliturvan tasoa alentamalla (Kananen 2024).

Ekohyvinvointivaltio

Sosiaalipoliittisessa kirjallisuudessa on myös suuntauksia, jotka suhtautuvat kriittisesti talouskasvun edistämisen tavoitteeseen, etenkin, jos talouskasvulla tarkoitetaan BKT-mittarin indikoimaa kasvua. Eräs tällainen suuntaus on ekohyvinvointivaltiota hahmotteleva suuntaus (ks. esim. Hirvilammi ym. 2023; Gough 2017). Ekohyvinvointivaltiossa sosiaalipoliittikka tukee ympäristön ja yhteiskunnan kannalta kestävää tuotantoa ja kulutusta sen sijaan, että sosiaalipoliittikka tukisi jatkuvaa materiaalsen kasvun tavoitetta.

Yhä useampi sosiaalipoliittikan tutkija on havahtunut siihen tosiasiaan, että sosiaalipoliittikan tutkimuksen täytyy muuttua johtuen nykyisestä ekologisesta kriisistä, jonka myötä planeettamme kantokyky on vaarassa ja jonka myötä elonkirjo köyhtyy ja maaperä saastuu. Ekohyvinvointivaltiota hahmottelevien tutkijoiden mukaan bruttokansantuotteen kasvun ja hiilipäästöjen irtikytkentä ei riitä (ks. myös Vadén ym. 2020). Tällainen oletus on vallalla julkisessa keskustelussa, jossa usein etsitään tapoja edistää ”vihreää kasvua”.

Tutkijoiden mukaan sosiaalipoliittikka on ollut osa ongelmaa siinä määrin kuin se on pyrkinyt edistämään talouskasvua – esimerkiksi palkitsemalla ihmisiä osallistumisesta palkkatyöhön

ansiosidonnaisten etuuksien muodossa. Monet sosiaalipoliittiset ratkaisut ovat myös mahdollistaneet esimerkiksi palkkatyön ja perhe-elämän yhdistämisen, mikä on yhtäältä lisännyt esimerkiksi naisten mahdollisuuksia osallistua talouteen ja yhteiskuntaan (ks. myös Salin 2014), mutta samalla ympäristön kannalta ongelmallinen kehitys on saanut jatkoa.

Ekohyvinvointivaltion tutkijoiden mukaan sosiaalipoliittikka pitäisi kytkeä irti talouskasvusta ja sosiaalipoliittikan sisällön suunnittelussa pitäisi huomioida, kuinka yhteiskunta toimii silloin kun talouskasvu ei ole prioriteetti. Samalla tutkimuksen pitäisi tarkastella ekososiaalisia riskejä, kuten heikentynyttä vesi- ja ruokaturvallisuutta, lisääntyneitä muuttoliikettä ja energian hinnan nousua. Ekososiaalipoliittikan pitäisi hallita niitä mahdollisesti regressiivisiä sivuvaikutuksia, jotka syntyvät siirtymästä kestäväan energiantuotantoon. Heikoimmin toimeentulevat kotitaloudet tulevat kärsimään tästä väistämättömästä siirtymästä eniten (Hirvilammi ym. 2023, 5).

Ekohyvinvointivaltion tutkijat ehdottavat uutta suuntausta, joka tutkii, kuinka inhimilliset tarpeet voidaan tyydyttää kestäväällä tavalla, ja miten hyvä elämä voisi rakentua vähenevien päästöjen kontekstissa ja kuinka sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä elintaso voitaisiin saavuttaa kaikkien ihmisten osalta nyt ja tulevaisuudessa (Hirvilammi ym. 2023, 15). Tuuli Hirvilammi on myös yhdistänyt ekohyvinvointivaltion ajatuksen laajennettuun käsitykseen hyvinvoinnista ja toimijuudesta, jonka mukaan ihminen ei ole ympäristöstään (sosiaalisesta tai luonnonperustasta) ir-

rallinen yksilö eikä siten tule toimeen ilman luontoa eikä muita ihmisiä (Hirvilampi 2015, 61–65).

Luovuuden sosiaalipolitiikan taustalla oleva, edellä hahmoteltu toimijuuskäsitys sopii hyvin yhteen ekohyvinvointivaltiosuuntaukseen kuuluvan laajennetun hyvinvointikäsityksen kanssa. Vivahde-eroja varmaankin on – esimerkiksi ekohyvinvointivaltiokeskusteluissa ei puhuta yksilön luovuudesta tai positiivisista vapauksista samalla tavalla kuin tämän artikkelin alkupuolella hahmotellussa toimijuuskäsityksessä. Mutta yhteistä näille keskusteluille on hyvinvointikäsityksen laajentaminen perinteisestä, materiaalista ja egoistista hyötyä korostavasta käsityksestä, joka myös vaikuttaa sisältyvän sosiaalisia investointeja ja kapitalismin variaatioita analysoiviin suuntauksiin. Myös tarpeiden ja halujen erottaminen sopii sekä ekohyvinvointivaltion että luovuuden sosiaalipolitiikan tutkimukseen (ks. myös Doyal & Gough 1984).

Luovuuden sosiaalipolitiikan käsite tuo kuitenkin merkittävän lisän ekohyvinvointivaltiokeskusteluun liittyen taloudellisten tuotannontekijöiden muuntamiseen – eli siihen, miten transformaatio ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväan yhteiskuntaan tapahtuu käytännössä. Ekohyvinvointivaltiota painottava suuntaus korostaa, että tuotannon on mahdollista minimin ja maksimin välille (ks. esim. Raworth 2018). Tuotannon maksimi määrittyy planeetan kantokyvyn mukaan ja minimi määrittyy kaikkien ihmisten perustarpeiden mukaan. Tämä on hyvä lähtökohta, mutta transformaatio ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväan talouteen ja yhteiskuntaan edellyttää myös

taloudellisten tuotannontekijöiden muuntamista, ei ainoastaan talouden ulkopuolelta tulevien rajojen asettamista².

Edellä hahmottelemani luovuuden sosiaalipolitiikan suuntaus sisältää kansalaisyhteiskunnan käsitteen, jonka perusteella transformaatio tapahtuu kansalaisyhteiskunnan toimesta – ottamalla muutostyöhön mukaan ja kanavoimalla niitä aloitteita ja arvoperustaisia käytäntöjä, joita kansalaisyhteiskunnassa jo on³. Kansalaisyhteiskunnassa on jo nyt taloudellisen tuotantotavan transformointiin tähtäviä aloitteita – esimerkiksi perustuloaloite tähtää palkkatyön transformointiin tilanteessa, jossa valtio takaisi perustoimeentulon kaikille aikuisille vastikkeettomasti ja ilman ehtoja (BIEN Finland 2024). Palkkatyön transformoinnin myötä työntekijöiden riisto vähenisi ja työstä tulisi enemmän vapaan tahdon ilmaus. Eurooppalainen rahoitusaloite tähtää pääoman muuntamiseen niin, että pääoma alkaisi toteuttaa yritysideoita sen sijaan, että se kasautuu yksittäisten ihmisten materiaalseksi omaisuudeksi. Tämän aloitteen mukaan yhteistä hyvää edistävät yritykset, jotka sitoutuvat käyttämään tuotannon ylijäämät yrityksen laajentamiseen tai lahjoittamaan ne kulttuurin kehittymisen hyväksi, olisivat oikeutettuja korottamaan ja vakuudettomaan rahoitukseen (ECI 2024).

Hyvinvointitalous

Myös hyvinvointitaloudesta keskustelevalle suuntaus on viime aikoina osoittautunut eläväksi virikkeeksi (esim. Korhonen ym. 2022; Ahokas 2021), joka pyrkii laajentamaan käsitystä hyvinvoinnista ja talouden kehityksestä.

Tämä keskustelu on myös kansainvälinen. Esimerkiksi kanadalainen Mark Anielski on pohtinut, mitä aito varallisuus on. Hänen mukaansa aito varallisuus ei ole materiaalista, vaan se liittyy enemmän ydinarvoihimme, kykyihimme ja tavoitteisiimme (Anielski 2018). Jos varallisuus käsitetään näin, voidaan ajatella, että taloudessa resurssit eivät ole niukat, kuten uusklassinen taloustiede opettaa, vaan rajattomat. Ihmisten kykyjä voidaan kehittää rajattomasti. Anielskin mukaan hyvinvoinnilla on näin muitakin ulottuvuuksia kuin vain materiaallinen ulottuvuus. Siihen kuuluu esimerkiksi henkilökohtainen ja ammatillinen hyvinvointi sekä sosiaalinen ja ympäristöllinen hyvinvointi. Ihmissuhteidemme laatu ja ympäristösuhteidemme laatu on tärkeä osa hyvinvointia ja sitä, mikä on arvokasta.

Terminologisista eroista huolimatta, tämä käsitys aidosta varallisuudesta resonoi vahvasti edellä kuvatun relationaalisen hyvinvointikäsitteen kanssa. Anielskin käsitys aidosta varallisuudesta laajentaa perinteistä, bruttokansantuotteeseen perustuvaa käsitystä hyvinvoinnista. BKT mittaa ainoastaan tuotannossa ja kulutuksessa tapahtuvaa arvon lisäystä. Siihen ei sisälly käsitystä siitä, mikä on aidosti arvokasta eikä siitä, mikä tekee elämästä laadukasta. Hieman sarkastisesti Anielski toteaa, että BKT-mittarin ideaali taloudellinen sankari on ketjussa tupakoiva, terminaalivaiheen sairaalapotilas, joka käy läpi kallista avioeroriitaa – kaikki toimintoja, jotka kasvattavat bruttokansantuotetta (Lessem & Schieffer 2010, 296).

Siksi Anielskin ja muiden hyvinvointitalouden puolestapuhujien mukaan

hyvinvointia pitäisi mitata laajemmilla ja monipuolisemmilla indikaattoreilla kuin BKT-mittarilla. Kanadan Albertassa on kehitetty aidon edistyksen mittaria (*Genuine Progress Indicator, GPI*), joka huomioi esimerkiksi tulonjaon, työttömyyden, osa-aikatyön, vapaaajan, koulutustason ja vapaaehtoistyön. Tämä mittari huomioi myös energian käytön, vesistön laadun, hiilijalanjäljen ja ilman laadun (Lessem & Schieffer 2010, 304; ks. myös Korhonen ym. 2022).

Terminologisista eroista huolimatta, relationaalinen ihmiskäsitys, käsitys aidosta varallisuudesta ja luovuuden sosiaalipolitiikan käsitteeseen sisältyvä ymmärrys kaikkien ihmisten luovasta potentiaalista ovat käsitteellisesti varsin yhteneväisiä. Näitä keskusteluja yhdistää käsitys ihmisestä toimijana, joka ei vain tavoittele omaa materiaalisesti käsitettyä hyötyään vaan sitä, minkä kokee elämässä arvokkaaksi sen jälkeen, kun materiaaliset perustarpeet on tyydytetty. Sen, mikä on elämässä arvokasta, voidaan käsitteellistää joko aidoksi varallisuudeksi, kuten Anielski, tai kulttuurissa piilevän luovan potentiaalın realisoimiseksi.

Luovuuden sosiaalipolitiikka on kuitenkin vielä jotain muuta kuin pelkän indikaattorin kehittämistä, vaikka tämäkin voi toki olla osa edistykellistä politiikkaa. Uusien indikaattorien kehittämisen lisäksi tarvitsemme ajattelutapojen ja peruskäsitteiden, kuten toimijuuden ja taloudellisen tuotannon muotojen, sekä hyvinvoinnin käsitteen uudelleen muotoilua – sekä uusien käytäntöjen luomista uuden ymmärryksen pohjalta. Näin indikaattorien käyttö voi yhdistyä ymmärrykseen siitä,

mitkä käytännöt edistävät sosiaalipolitiikan ja yhteiskunnan kannalta toivottuja päämääriä.

Indikaattorien kehittämisen lisäksi eräs hedelmällinen metodologinen valinta on suuntautua toimintatutkimukseen (ks. esim. Suoranta & Ryyänen 2014), joka mahdollistaa tutkijan osallistumisen yhteiskunnallisten käytäntöjen uudistamiseen ja uusien käytäntöjen laajentamiseen yhdessä kansalaisten ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa. Näin sosiaalipolitiikan uudistamisesta tulee kanssaluomisen tapahtuma, jossa vallankäyttö on horisontaalista (*power with*) ja demokraattista.

Edellä mainittujen kansalaisyhteiskunnan aloitteiden lisäksi voidaan vielä nostaa esille eräs yritysten muodostama verkosto, jonka perustalla on vaihtoehtoinen käsitys taloudellisesta tuotannosta. Tämän verkoston perustalla on ajatus merkitystaloudesta (engl. *purpose economy*), jonka mukaan yrityksen ensisijainen tavoite ei ole tuottaa voittoa omistajilleen vaan toteuttaa sitä yritysideaa, jonka takia yritys on alun perin perustettu (Purpose Foundation 2024). Siksi tähän merkitystalouden verkostoon kuuluvat yritykset sitoutuvat siihen, että yrityksiä ei voi myydä kenellekään ulkopuoliselle sijoittajalle, joka ei toimi yrityksessä eikä tunne yrityksen käytäntöjä.

Merkitystalous laajaksi levinneenä käytäntönä vähentäisi vallitsevaan taloudelliseen tuotantomuotoon liittyvää spekulatiota omaisuusineiden hintojen nousulla. Nykyisillään monet sijoittajat pyrkivät ostamaan esimerkiksi osakkeita halvalla ja myymään ne kalliilla (esim. Mazzucato 2019), mikä

hämärtää yritysideoita, mikäli osakkeen arvon kasvattaminen katsotaan taloudellisen toiminnan varsinaiseksi tarkoitukseksi. Merkitystaloudesta auttaisi talouksia keskittymään inhimillisten perustarpeiden tyydyttämiseen, mikä puolestaan edesauttaisi inhimillisen luovan potentiaalin vapauttamista ja materiaalien resurssien oikeudenmukaisempaa jakautumista. Tutkimuksen avulla voitaisiin tarkastella, minkälainen sosiaalipolitiikka tukisi siirtymää kohti sellaisia tuotantomuotoja ja yrittäjyyden muotoja, jotka toimisivat merkitystalouden verkoston viitoittamalla tiellä.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Luovuuden sosiaalipolitiikka on yhteiskunnallisten rakenteiden ja käytäntöjen muovaamista sellaisiksi, että ne vapauttavat inhimillistä luovaa potentiaalia kollektiivisella tasolla. Taustalla on ajatus siitä, että kaikilla ihmisillä, ei vain arvostetuilla taiteilijoilla on luovaa potentiaalia, joka ilmenee ihmiselämän aikana yksilöllisin tavoin. Tässä artikkelissa olen asemoinut luovuuden sosiaalipolitiikan käsitteen suhteessa neljään olemassa olevaan sosiaalipolitiikan tutkimuksen suuntaukseen.

Yllä mainitut neljä sosiaalipolitiikan tutkimuksen kannalta olennaista suuntausta ovat: sosiaalisia investointeja painottava suuntaus (esim. Morel ym. 2012), kapitalismin variaatioita painottava suuntaus (Hall & Soskice 2001), ekohyvinvointivaltiota painottava suuntaus (Hirvilammi ym. 2023) sekä hyvinvointitaloutta painottava suuntaus (Ahokas 2021). Kaksi ensimmäistä suuntausta tarkastelee sosiaalipolitiikan suhdetta talouskasvun edellytyksiin ja

kysymystä siitä, minkälainen sosiaalipolitiikka edistää talouskasvua. Kaksi jälkimmäistä suuntausta pitävät BKT-mittaria ja materiaalsen kasvun tavoittelua ongelmallisina ja hahmottelevat sellaista sosiaalipolitiikkaa, joka voisi edistää siirtymää kohti ekologisesti ja sosiaalisesti kestävää yhteiskuntaa.

Edellä olevasta analyysistä hahmotuu kolme ulottuvuutta, joiden kautta luovuuden sosiaalipolitiikka voidaan käsitteellä asemoida suhteessa neljään muuhun suuntaukseen. Ensimmäinen

tai yksilöllisen luovan potentiaalin realisoimisena. Kolmas ulottuvuus liittyy siihen, kuinka eri suuntauksissa käsitellään taloudellisen tuotannon tekijät. Eri suuntausten välillä on eroja siinä, miten nämä tuotannontekijät ymmärretään ja missä määrin niiden pohtiminen ja kriittinen tarkastelu nähdään tarpeelliseksi. Artikkelin tarkastelun tulokset on tiivistetty taulukkoon 1.

Taulukko tiivistää viiden eri suuntauksen suhteen kolmella eri ulottuvuudella. Kuten edellä todettiin, sekä sosiaalisia investointeja että kapitalismin variaati-

Taulukko 1. Luovuuden sosiaalipolitiikan positio sosiaalipoliittisessa kirjallisuudessa

	Taloustieteen imperialismi	Hyvinvointi	Tuotannontekijät
Sosiaaliset investoinnit	edistää	utilitaristinen (hyötyajattelu)	palkkatyö, osakeyhtiö
Kapitalismin variaatiot	edistää	utilitaristinen (hyötyajattelu)	palkkatyö, osakeyhtiö
Ekohyvinvointivaltio	ei kantaa/kriittinen?	laajennettu	ei kantaa/planetaariset rajat
Hyvinvointitalous	ei kantaa/kriittinen?	laajennettu	ei kantaa/planetaariset rajat
Luovuuden sosiaalipolitiikka	kriittinen	laajennettu	uudet työn ja yrittäjyyden muodot

ulottuvuus on kunkin suuntauksen suhde taloustieteen imperialismiin, joka pyrkii laajentamaan usklossen talousteorian analyysijä sosiaaliselle alueelle. Mainitut suuntaukset suhtautuvat taloustieteen imperialismiin vaihtelevilla tavoilla. Toinen ulottuvuus liittyy siihen, miten kussakin suuntauksessa käsitellään inhimillinen hyvinvointi. Karkeasti jaoteltuna mainituissa suuntauksissa hyvinvointi käsitellään joko kapeammin tai laajemmin – joko oman materiaalsen hyödyn tavoitteluna tai laajemmin niin, että hyvinvointi kattaa sen, kuinka ihminen on suhteessa muihin ihmisiin ja luontoon,

oita painottavat suuntaukset edistävät taloustieteen imperialismia, koska ne tuovat usklossen talousteorian kanssa yhteneväisiä käsitteitä – kuten sosiaalinen pääoma ja peliteoria – sosiaalipoliittiseen analyysiin. Ekohyvinvointivaltiota ja hyvinvointitaloutta painottavat suuntaukset eivät suoraan ota kantaa taloustieteen imperialismiin. Niiden ei voida tulkita suoraan edistävän taloustieteen imperialismia ja BKT-mittaria kohtaan esitetyn kritiikin perusteella voisi olettaa näiden suuntausten suhtautuvan kriittisesti yritykseen ulottaa usklossisia teorioita sosiaaliselle alueelle. Näiden suuntausten piirissä ei kui-

tenkaan esiinny systemaattista kritiikkiä uusklassista talousteoriaa kohtaan, eikä pohdintaa taloustieteen ja sosiaalipolitiikkatieteen välisestä suhteesta, joten niiden kanta taloustieteen imperialismia kohtaan jää jossain määrin avoimeksi.

Luovuuden sosiaalipolitiikka sekä siihen sisältyvä toimijuuskäsitys on yhteneväinen yhteistyötä, taloudellisten toimijoiden yhteenliittymiä ja tarvelähtöistä tuotantoa kilpailun ja voitontavoittelun sijaan painottavan talousymmärryksen kanssa (ks. esim. Wilken 1982; Budd 2011). Siten luovuuden sosiaalipolitiikan käsitteeseen sisältyy varsin erilainen ymmärrys sosiaalipolitiikan tarkoituksista ja tavoitteista verrattuna sosiaalisia investointeja ja kapitalismin variaatioita painottaviin suuntauksiin. Tämä ymmärrys sosiaalipolitiikan emansipatorisesta tavoitteesta luo sosiaalipolitiikkatieteelle edellytykset asettaa rajat taloustieteen imperialismille. Tämä on tärkeää, jotta sosiaalipolitiikkatiede voisi tulevaisuudessa säilyä itsenäisenä tieteenalana suhteessa taloustieteeseen. Samalla luovuuden sosiaalipolitiikan käsite ja siitä ammentava tutkimus vastaa sosiaalipolitiikan alkuperäistä virikettä, joka liittyi silloisen valtavirtaisen, eli marginalistisen talousteorian kritiikkiin 1800-luvun lopulla (Eräsaari & Rahkonen 2001; Eräsaari 2011).

Taulukko 1 havainnollistaa myös sen, kuinka luovuuden sosiaalipolitiikkaan sisältyvä käsitys hyvinvoinnista ja toimijuudesta on yhteneväinen sen hyvinvointikäsitteen kanssa, joka sisältyy ekohyvinvointivaltiota ja hyvinvointitaloutta painottaviin suuntauksiin. Terminologisista eroista huolimatta

– jälkimmäiset suuntaukset eivät käytä luovuuden käsitettä – näitä kolmea suuntausta yhdistää laajennettu käsitys hyvinvoinnista, jonka mukaan materiaalien tarpeiden täyttämisen jälkeen ihminen voi suuntautua siihen, minkä kokee elämässä merkitykselliseksi. Sosiaaliset suhteet sekä kestävä ja merkityksellinen luontosuhde näyttäytyvät tärkeiltä tästä näkökulmasta. Yllä olevassa tarkastelussa yhdistin luovuuden sosiaalipolitiikan käsitteeseen lisäksi Charles Tayloriin viitaten positiiviseen vapauskäsitteeseen, jonka mukaan vapaus on vapautta toteuttaa omia päämääriä ja oman luovan potentiaalin realisoimista – yhdessä muiden ihmisten kanssa.

Sosiaalisia investointeja ja kapitalismin variaatioita painottavien suuntausten hyvinvointikäsitteet ovat yhteneviä keskenään ja poikkeavat merkittävästi tältä osin kolmesta muusta suuntauksesta. Kapitalismin variaatioita korostava suuntaus nojaa perinteiseen, kapeaan hyvinvointikäsitteeseen, jonka mukaan hyvinvointi on materiaalista oman hyödyn ja omien rationaalisesti asetettujen preferenssien tavoittelemista. Tätä hyvinvointikäsitystä voi myös luonnehtia utilitaristiseksi (ks. myös Häyry 2001). Sosiaalisia investointeja käsittelevässä kirjallisuudessa tosin hyvinvoinnin käsite jää hieman hämäräksi koska tämä kirjallisuus sisältää viitteitä Amartaya Seniin ja Anthony Giddensiin, jotka puolestaan ottavat etäisyyttä utilitarismiin. Monet muut piirteet sosiaalisia investointeja koskevassa kirjallisuudessa viittaavat kuitenkin siihen, että Senin ja Giddensin kontribuutiot jäävät keskustelussa pintapuolisiksi eikä tämä kirjallisuus sisällä varteenotettavia yrityksiä muotoilla utilitarismista poikkeavaa hyvinvointikäsitystä. Muun muassa

markkinamekanismin ja talouskasvun painottaminen vahvistavat tätä arviota.

Kolmas ulottuvuus taulukossa koskee kunkin suuntauksen suhdetta vallitseviin talouden tuotannontekijöihin. Sekä sosiaalisia investointeja, että kapitalismin variaatioita käsittelevä kirjallisuus pitää vallitsevia tuotantomuotoja, eli palkkatyötä ja osakeyhtiömuotoa itsestään selvinä lähtökohtina analyysille. Kapitalismin variaatioita painottava kirjallisuus jopa korostaa osakeyhtiöiden roolia yhteiskunnallisina toimijoina. Koska BKT:n kasvu nähdään näissä suuntauksissa tavoitteena, joutuu sosiaalipolitiikka yritysten tavoitteisiin nähden alisteiseen asemaan.

Ekohyvinvointivaltiota ja hyvinvointitaloutta painottavat suuntauksukset puolestaan eivät sisällä kovin selkeää keskustelua vallitsevista tuotannontekijöistä. Ekologinen kestävyys nähdään usein kulutuksen näkökulmasta ja näissä suuntauksissa painotetaan, että kulutuksen ja tuotannon täytyy asettua planetaarisiin rajoihin. Luovuuden sosiaalipolitiikan käsite tuo tähän keskusteluun näkemyksen tuotannontekijöiden muuntamisesta. Tästä näkökulmasta nykyiset tuotannontekijät ovat lähtökohtaisesti ongelmallisia ja sosiaalipolitiikan avulla pitäisi muuttaa tuotannontekijöiden luonnetta, ei vain kompensoida niiden ongelmia eikä varsinkaan vahvistaa niitä. Tämä voi tapahtua kehittämällä ja levittämällä uusia työn ja yrittäjyyden muotoja – vaikkapa edellä mainittujen kansalaisaloitteiden osoittamilla tavoilla tai merkitystalouden keinoin. Näin syntyy myös näköala sosiaalipolitiikan uudistamiseen – horisontaalisen ja demokraattisen vallankäytön myötä. Tällöin

esimerkiksi eräs oleellinen kysymys on, kuinka työ jäsentyy osaksi sosiaalisia suhteita ja osaksi ihmisen persoonallista elämää siinä tilanteessa, kun työn tarkoitus on realisoida inhimillistä luovuutta ja inhimillisiä kykyjä.

VIITTEET

- 1 Tässä yhteydessä tärkeää on tehdä erottelu positiivisen ja negatiivisen vapauskäsitteen kanssa, kuten edellä tehtiin Charles Tayloriin viitaten.
- 2 On olemassa kuitenkin tutkijoita, jotka marxilaisesta lähtökohdasta yhdistävät tuotannontekijöiden muuntamisen siirtymään ekososialistiseen yhteiskuntaan (ks. esim. Huber 2022).
- 3 Arendtiin nojautuen, ajattelen, että kansalaisyhteiskunta on uusien aloitteiden ja yhdessä toimimisen – tai yhdessä luomisen – alue (Arendt 1956). Arendt kuitenkin yhdistää luovuuden käsitteen materiaalien esineiden valmistamiseen ja käyttää käsitettä siten erilailla kuin tässä artikkelissa olen sitä käyttänyt.

KIRJALLISUUS

- Ahokas, Jussi (2021) Hyvinvointitaloudessa eteenpäin. Helsinki: Soste.
- Amadae, Sonja M. (2016) *Prisoners of Reason*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Anielski, Mark (2018) *An Economy of Well-Being. Common-sense tools for building genuine wealth and happiness*. Gabriola Island: New Society Publishers.
- Arendt, Hannah (1958) *The Human Condition*. Chicago: The University of Chicago Press.
- BIEN Finland (2024) Tietoa meistä. <https://perustulo.org/tietoa/> Luettu 24.5.2024.
- Bonoli, Giuliano (2012) Active labour market policy and social investment: a changing relationship. Teoksessa Natalie Morel, Bruno Palier & Joakim Palme (toim.) (2012) *Towards a Social Investment Welfare State?*

- Ideas, Policies and Challenges. Bristol: Policy Press, 181–204.
- Budd, Christopher H. (2011) *Finance at the Threshold. Rethinking the Real and Financial Economies*. London: Routledge.
- Dean, Hartley (2012) *Social Policy*. Cambridge: Polity Press.
- Deleuze, Gilles & Guattari, Felix (1994) *What is Philosophy?* New York: Columbia University Press.
- Doyal, Len & Gough, Ian (1984) A theory of human needs. *Critical Social Policy* 4 (10), 6–38.
- ECI (2024) Uuden taloutta ja rahaa koskevan lähestymistavan puolesta. <https://www.creditinitiative.eu/fi/> Luettu 24.5.2024.
- Elomäki, Anna & Ylöstalo, Hanna & Kantola, Johanna (2023) Sukupuolten tasa-arvo ja hoiva. Teoksessa Janne Autto (toim.) *Talouskuri tuli Suomeen*. Tampere: Vastapaino, 145–169.
- Ervasti, Heikki (2018) Poistavatko kannustimet ja sanktiot työttömyyttä? Teoksessa Jouko Kajanoja (toim.) *Työllisyyskysymys*. Helsinki: Into.
- Eräsaari, Risto (2011) Saksan historiallinen koulukunta. Teoksessa Risto Heiskala & Akseli Virtanen (toim.) *Talous ja yhteiskuntatietoa I. Vanhan maailman talous ja suuri murros*. Helsinki: Gaudeamus, 266–291.
- Eräsaari, Risto & Rahkonen, Keijo (2001) Työväenkysymyksestä sosiaalipolitiikkaan. Yrjö-Koskisesta Heikki Warikseen. Helsinki: Gaudeamus.
- Fama, Eugen (1970) Efficient capital markets: A review of theory and empirical work. *The Journal of Finance* 25 (2), 383–417.
- Fine, Ben & Milonakis, Dimitris (2009) *From Economics Imperialism to Freakonomics: The Shifting Boundaries between Economics and other Social Sciences*. London: Routledge.
- Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Gough, Ian (2017) *Heat, Greed and Human Need: Climate Change, Capitalism and Sustainable Wellbeing*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Hall, Peter & Soskice, David (2001) *Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Comparative Advantage*. Oxford: Oxford University Press.
- Hemerijck, Anton (2018) Social investment as a policy paradigm. *Journal of European Public Policy* 25 (6), 810–827. <https://doi.org/10.1080/13501763.2017.1401111>
- Hirvilampi, Tuuli (2020) The Virtuous Circle of Sustainable Welfare as a Transformative Policy Idea. *Sustainability* 12 (1), 391–416. <https://doi.org/10.3390/su12010391>
- Hirvilampi, Tuuli (2015) Kestävän hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen. *Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia* 136. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Hirvilampi, Tuuli & Häikiö, Liisa & Johansson, Håkan & Koch, Max, & Perkiö, Johanna (2023) Social policy in a climate emergency context: Towards an ecosocial research agenda. *Journal of Social Policy* 52 (1), 1–23.
- Honkanen, Pertti (2007) Työttömyys ja arvovoteoria. Tutkielma työttömyydestä, talousteorioista ja sosiaalipolitiikasta. *Annales Universitatis Turkuensis* 252. Turku: Turun yliopisto.
- Huber, Matthew (2022) *Climate Change as Class War. Building Socialism on a Warming Planet*. London: Verso.
- Hänninen, Sakari (1994) *Silence, discourse and deprivation*. Helsinki: Stakes.
- Häyry, Matti (2001) *Mahdollisimman monen onnellisuus. Utilitarismin historia, teoria ja sovellukset*. Helsinki: WSOY.
- Jalava, Janne (2003) From norms to trust: The Luhmannian connections between trust and system. *European Journal of Social Theory* 6 (2), 173–190. <https://doi.org/10.1177/1368431003006002002>
- Jenson, Jane (2012) Redesigning citizenship regimes after neoliberalism: moving towards social investment. Teoksessa Natalie Morel, Bruno Palier & Joakim Palme (toim.) *Towards a Social Investment Welfare State? Ideas, Policies and Challenges*. Bristol: Policy Press, 61–90.
- Jessop, Bob (2002) *The Future of the Capitalist State*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Joas, Hans (1996) *The Creativity of Action*. Cambridge: Polity Press.
- Kananen, Johannes (2024) *Creative Social Policy. The Collective Emancipation of Human Potential*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Kananen, Johannes (2014) *The Nordic Welfare State in Three Eras. From Emancipa-*

- tion to Discipline. London: Routledge.
- Kangas, Olli & Ylikännö, Minna (2023) Basic Income and the Status of Women in an Established Gender-Equal Welfare State: Results from the Finnish Basic Income Experiment. *International Journal of Environmental Research and Public Health* (20), 1733–1746. <https://doi.org/10.3390/ijerph20031733>
- Kettunen, Pauli (2006) The power of international comparison: A perspective on the making and challenging of the Nordic welfare state. Teoksessa Niels F. Christiansen, Klaus Petersen, Nils Edling & Per Haave (toim.) *The Nordic Model of Welfare. A Historical Appraisal*. Copenhagen: Museum Tusulanum Press, 31–66.
- Korhonen, Satu & Alanko, Leena & Jalonen, Kari & Hiilamo, Heikki & Ahokas, Jussi & Rouvinen-Wilenius, Päivi & Hirvelä, Aarni (2022) Kohti hyvinvointitalouden ohjausmallia. Hyvinvointilähtöisen politiikkaohjauksen ja hallinnan näkökulmia sosiaaliturvan kehittämisessä sekä yhteiskuntapolitiikassa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:49. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Korpi, Walter (1983) *The Democratic Class Struggle*. London: Routledge.
- Lessem, Ronnie & Schieffer, Alexander (2010) *Integral Economics. Releasing the Economic Genius of Your Society*. Farnham: Gower Publishing.
- Luhmann, Niklas (1979) *Trust and Power*. Chichester: John Wiley.
- Mazzucato, Mariana (2019) *The Value of Everything. Making and Taking in the Global Economy*. London: Penguin.
- Morel, Natalie & Palier, Bruno & Palme, Joakim (2012) *Towards a Social Investment Welfare State? Ideas, Policies and Challenges*. Bristol: Policy Press.
- Polanyi, Karl (1944) *The Great Transformation*. Boston: Gower Beacon Press.
- Purpose Foundation (2024) *Steward Ownership. Rethinking Ownership in the 21st Century*. Purpose Foundation. [https://purpose-economy.org/en/open-content/Luettu 27.5.2024](https://purpose-economy.org/en/open-content/Luettu%2027.5.2024).
- Raworth, Katie (2018) *Doughnut Economics. Seven Ways to think like a 21st Century Economist*. Vermont: Chelsea Green Publishing.
- Salin, Milla (2014) Opportunities, constraints and constrained opportunities. A study on mothers' working time patterns in 22 European countries. *Finnish Yearbook of Population Research* 49. Turku: Turun yliopisto. <https://doi.org/10.23979/fypr.48276>
- Sipilä, Jorma (2011) Hyvinvointivaltio sosiaalisena investointina: älä anna köyhälle kalaa vaan koulutus! *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (4), 359–372.
- Spicker, Paul (2004) Saving Social Policy. *Policy World* 1 (1), 8–9.
- Suoranta, Juha & Ryyänen, Sanna (2014) *Taisteleva tutkimus*. Helsinki: Into.
- Takanen, Terhi (2013) *The Power of Being Present at Work. Co-Creative Process Inquiry as a Developmental Approach*. Doctoral Dissertations 52/2013. Espoo: Aalto University.
- Taylor, Charles (1985a) *Human Agency and Language. Philosophical Papers 1*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Taylor, Charles (1985b) *Philosophy and the Human Sciences. Philosophical Papers 2*. Cambridge: Cambridge University Press, 211–229.
- Torry, Malcolm (2020) *A Modern Guide to Citizen's Basic Income. A Multidisciplinary Approach*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Vadén, Tere & Lähde, Ville & Majava, Antti & Järvensivu, Paavo & Toivanen, Tero & Hakala, Emma & Eronen, Jussi (2020) Decoupling for ecological sustainability: A categorisation and review of research literature. *Environmental Science & Policy* 112, 236–244. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2020.06.016>
- Wilken, Folkert (1982) *The Liberation of Capital*. London: Routledge.

*English Summary***Johannes Kananen:** Creative social policy

Creative social policy is based on the assumption that all human beings have a creative potential and that social policy can liberate this potential at the level of entire cultures. Established practices that seek to liberate collective human potential can be termed creative social policy. Looking at existing research in social policy, it is possible to position the concept of creative social policy in relation to the literature dealing with social investments, varieties of capitalism, the ecosocial welfare state and the wellbeing economy. This kind of scrutiny shows that the literature on social investment and varieties of capitalism advances economics imperialism, which has implied applying theories of new classical economics to questions concerning social policy. Creative social policy builds on an alternative notion of the economy based on co-operation and can be positioned closer to the literature on the ecosocial welfare state and the wellbeing economy.